

Kulturhusene skaber engagement og deltagelse

I dønningerne fra den økonomiske krise og tiltagende globalisering mærkes et dalende engagement i demokratiske institutioner i Europa. Både i Europa og i Danmark bruges begrebet "deltagelse" stadigt oftere i et forsøg på at aktivere og engagere borgerne i demokratiske processer. Men også markedet og kulturlivet forsøger at knytte nye og nære forbindelser til forbrugerne ved at invitere til aktiv deltagelse. Der tales og skrives derfor ofte om publikumsudvikling, brugeroplevelser, samskabelse m.m. og fælles for begreberne er, at de refererer til borgernes aktive deltagelse, men i praksis er det uklart hvilken form for deltagelse, der rent faktisk finder sted og hvilke effekter, der afledes af det.

Ny viden om deltagelse

Men nu har et nyt forskningsprojekt fra Aarhus Universitet undersøgt deltagelsesformerne i europæiske og danske kulturhuse og resultaterne viser, at deltagelse praktiseres mere og i højere grad i kulturhusene, end de kendte definitioner af deltagelsesbegrebet dækker. Derfor har forskerne formuleret en helt ny definition, der peger på, at Kulturhusene interagerer med borgerne med det formål at danne fællesskaber og facilitere tilblivelsen af "noget større" via de kulturelle aktiviteter:

"I de undersøgte kulturhuse praktiseres deltagelse som handlinger, hvor husene og borgerne relaterer til hinanden med det formål at skabe specifikke eller forestillede fællesskaber og for at facilitere forandring eller skabelsen af 'noget større' via kulturelle aktiviteter"

i forlængelse af denne definition konstateres det, at aktiviteterne i kulturhusene ikke er isolerede, selvtilstrækkelige begivenheder, der eksisterer for deres egen skyld. I stedet er de implicit eller eksplicit praktiseret og forstået som elementer, der skaber eller faciliterer forskellige former for progressiv transformation – i eller mellem individuelle borgere og lokalsamfund og nogen gange også i forhold til samfundet helt overordnet.

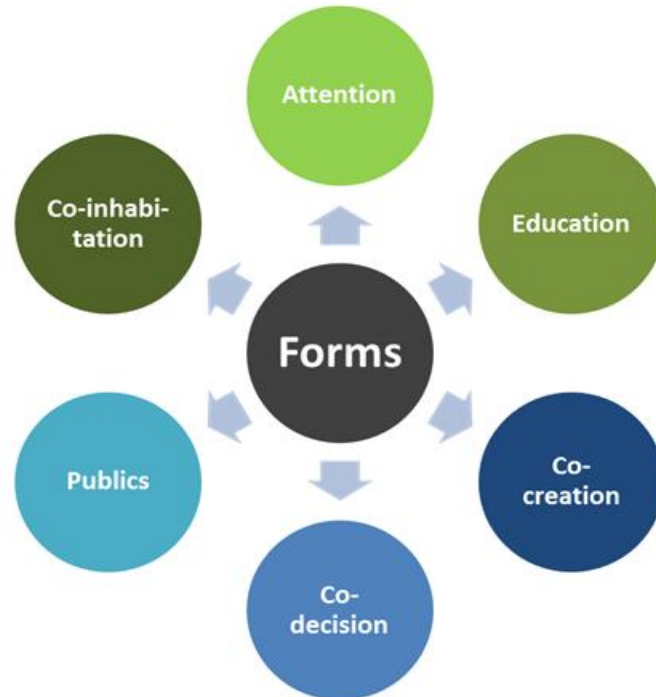
For at styrke, forbedre eller forandre

Det konkluderes også, at deltagelse er en afgørende del af kulturhusenes identitet og selvforståelse. Kulturhusene er derved generelt særlige og unikke kulturinstitutioner, idet de ofte kombinerer kunst og kreativitet med et fokus på diversitet, civilt engagement, involvering af frivillige og en særlig åbenhed i forhold til bottom-up initiativer. Dette sker ved hjælp af adgang til rum og tekniske faciliteter til udstillinger, prøver, performances, koncerter, workshops m.m. og med en stor variation af aktiviteter, brugere og brugergrupper.

Så selve det, at danne fællesskaber og fungere som facilitator for borgernes initiativer og aktiviteter med det formål at styrke, forbedre eller forandre lokalsamfundet eller samfundet som helhed, er ifølge forskerne det helt centrale fællestræk i kulturhusene.

Ikke kun 1 men 6 måder at deltage på

Som en konsekvens af at forskerne har været nødt til at udvide selve deltagelsesbegrebet, har de også været nødt til at lokalisere og navngive 6 forskellige deltagelsesformer, for derved bedre at kunne beskrive, hvad det er, der rent faktisk foregår i kulturhusene.

De 6 deltagelsesformer beskrives som:

- 1) **Opmærksomhed:** At være publikum til kulturelle aktiviteter sammen med andre (eks.v. koncert, udstilling eller udendørs biograf)
- 2) **Undervisning:** At deltage i en læringsaktivitet (eks.v. sprog-, danse- eller kunstkursus)
- 3) **Samskabelse:** At lave særlige objekter, begivenheder eller processer sammen (eks.v. festivaler, performances, en minde-væg eller lign.)
- 4) **Medbestemmelse:** At engagere sig i ligeværdige og fælles beslutningsprocesser (eks.v. medbestemmelse i forhold til beslutninger om hvilke aktiviteter, der skal finde sted i kulturhuset eller hvordan resurser skal anvendes)
- 5) **Offentligheder:** At engagere sig i kollektive mundtlige eller diskursive interaktioner (eks.v. et offentligt møde hvor emner, der er relevante for lokalområdet, bliver diskuteret, eller bare en samtale med mennesker, man ellers ikke ville have mødt.)
- 6) **Samvær:** at dele plads og lokaler med andre borgere eller kulturelle aktører (eks.v. at lave keramik med andre med samme interesse eller dele lokaler med kunstnere på udvekslingsophold.)

De 6 deltagelsesformer er generelt repræsenteret i husene, men ikke nødvendigvis med lige stor vægt, og forskerne peger på, at de ikke fremhæver den ene deltagelsesform, som bedre end en anden. Det er dog sådan, at de enkelte deltagelsesformer sjældent står alene, men at de tværtimod understøtter hinanden på forskellig vis. Dertil varierer den deltagelse, der finder sted i kulturhusene, i niveauer, i tid, i skala fra mikro til makro og fra dyb til bred deltagelse.

Vigtige arenaer for medbestemmelse

Også selve aktivitetens opståen varierer, så noget af deltagelsen skyldes invitationer til deltagelse i aktiviteter, der allerede er organiseret, og andre gange skyldes deltagelsen borgernes selvorganisering af aktiviteter. Om deltagelsesformen "Medbestemmelse" skrives der eks.v.: *"Sammenlignet med andre typer af kulturinstitutioner virker kulturhusene mere åbne i forhold til forskellige muligheder for at engagere sig i*

samtaler og andre interaktive processer, og det gør dem til vigtige arenaer for offentligheder og medbestemmelse”.

9 afledte effekter af deltagelse i kulturhusene

De forskellige deltagelsesformer har naturligvis forskellige afledte effekter for deltagerne og omgivelserne, og umiddelbart er kompleksiteten stor. Men deltagelsen skal så at sige give mening for dem, der deltager, og altså leve op til deres forventninger om effekten af deres engagement. Og her kommer kulturhusenes særlige kvaliteter klart til udtryk, fordi de er i stand til at inkludere mennesker, der har meget forskellige motivationer for at deltage: *”Kulturhusene organiserer kulturelle aktiviteter, som borgerne kan involvere sig i af forskellige personlige, sociale og politiske årsager. Som multifunktionelle rum og institutioner er de åbne for en variation af aktiviteter og deltagelsesformer – og derfor også åbne for forskellige motivationer, betydninger og effekter”* skriver forskerne.

På trods af kompleksiteten og variationen af deltagelsesformer har forskerne alligevel udpeget 9 afledte positive effekter af deltagelsen i kulturhusene. De 9 effekter grupperer sig i 3 sæt af 3 effekter nemlig:

1. Æstetisk intensitet, Social inklusion og Følelse af samhørighed
2. Velvære, Læring og Myndiggørelse
3. Bæredygtighed, Lokal udvikling og Kulturel/politisk refleksion

På samme måde som i de forskellige deltagelsesformer er effekterne ofte bundet til hinanden og finder altså ofte sted samtidig, og i nogen tilfælde kan alle effekterne aktiveres på én gang, mens der i andre tilfælde kun er få effekter involveret i processen.

Ikke kun positive effekter

Forskerne gør opmærksom på, at der også findes negative effekter af deltagelsen, idet der er meget forskellige muligheder og forskellig praksis i kulturhusene, og initiativer, projekter eller aktiviteter ikke altid lykkes. Det giver næsten sig selv, at engagement og deltagelse også kan være årsag til konflikter, når forskellige mennesker har forskellige mål, forventninger og muligheder, og for kulturhusfolk er det en udbredt erfaring, at for få resurser ofte er årsagen til konflikter. Som forskerne skriver: *”Den mørke side af kulturhusenes frivillige, amatører, civile engagement og bottom-up initiativer hænger sammen med, at kulturhusene er afhængige af en masse ulønnet arbejde, og nogle gange er deltagelsen snarere en nødvendighed end en mulighed.”* Men naturligvis findes der også aktiviteter og projekter, der simpelthen bare ikke lykkes pga. manglende kompetencer, initiativ eller andre uforudsete hændelser.

4 forskellige slags kulturhuse

Udover en ny definition af deltagelsesbegrebet, de 6 deltagelsesformer og de 9 afledte positive effekter, har forskerne også lokaliseret 4 kulturhus-typer ud fra de 38 kulturhuse i undersøgelsen.

1. Huset der primært drives af én-mand/kvinde
2. Huset, der drives af en kunstner-/aktivistgruppe
3. Det lokale medborgerhus
4. Det nye kreative knudepunkt i byen/regionen.

Kulturhusfolk i Danmark og Europa vil relativt hurtigt kunne genkende deres eget hus i en af de 4 typer, men vigtigere er, at forskerne også peger på forskellige svagheder og styrker i de forskellige former for organisering, der følger med. Det betyder bl.a., at visse styrker eks.v. i forhold til autonomi og selvbestemmelse er mere fremtrædende i et lille ”type 1 én-mands/kvindes hus” end i et ”type 3 hus” med offentlige tilskud og mange interessenter indover. Samtidig er netop den økonomiske usikkerhed, der følger med et ”type 1 hus”, naturligvis en udfordring i forhold til overhovedet at kunne gennemføre kulturelle aktiviteter. Væsentligst er det dog, at opdelingen i de 4 hus typer er et udgangspunkt for at tale om kulturhuse på et mere detaljeret niveau, herunder fordele og ulemper ved de forskellige organisationsformer.

Nyt udviklingsværktøj for alle med interesse i deltagelsesprocesser

Sidst men ikke mindst er RECcORD forskningsprojektet ikke bare forskning i deltagelse, men i udpræget grad også et projekt, hvor deltagelse er anvendt direkte som metode i projektet. 38 kulturhuse og 20 udvalgte kulturhusfolk (kaldet Recordere) fra i alt 15 lande i Europa har medvirket aktivt i indsamlingen af det omfattende empiriske materiale, som forskerne har arbejdet sig igennem. Som en del af metoden blev de 20 Recordere undervist i 5 forskellige teknikker til indsamling af empiri, inden de blev udsendt til kulturhuse i andre lande. I kombination med de 6 deltagelsesformer og de 9 effekter har projektet – udover de konkrete forskningsresultater – således udviklet et helt nyt og effektivt værktøj til forståelse og udvikling af deltagelsesprocesser. I KHiD arbejder vi derfor på at udnytte den nye viden og de nyudviklede værktøjer, ikke kun til gavn for kulturhusene, men også til gavn for andre kulturinstitutioner, herunder aktører i Folkeoplysningen, hvor der findes stærke traditioner for at værdsætte den uformelle læring. Vi håber derved – præcis som deltagerne i kulturhusene – at bidrage til noget større.

Fakta:

- **RECCORD** – Rethinking Cultural Centres in a European Dimension
- **Forskere fra Aarhus Universitet:** Birgit Eriksson, Carsten Stage og Camilla Møhring Reestorff
- **Primære partnere:** Aarhus Universitet, Kulturproduktionscenteret Godsbanen i Aarhus, European Network of Cultural Centres, Kulturhusene i Danmark
- **Støttet af:** Creative Europe, European Capital of Aarhus 2017
- **Initiativ og projektledelse:** Kulturhusene i Danmark
- **Yderligere information:** Kulturhusene i Danmark v. projektleder Søren Søeborg Ohlsen

Billedtekst: Drumklub er et eksempel på en brugerdrevet og deltagelsesbaseret aktivitet fra kulturhuset Waschhaus uden for Berlin, hvor deltagerne ikke bare er publikum ved en koncert, men aktivt trommer sammen med musikere på scenen. Drumklub afholdt deres første event udenfor Tyskland i forbindelse med offentliggørelsen af RECCORD forskningsresultaterne i spillestedet Radar på Godsbanen i Århus. (www.drum-klub.de)

